

UNICEF SVERIGES VALMANIFEST 2022

Ett manifest för barns rätt att göra sin röst hörd och få möjlighet att utvecklas till sin fulla potential

unicef
för alla barn

Innehåll

Inledning.....	4
Så tar vi oss an utmaningarna och skapar möjligheter för barn och unga.....	6
Barns rätt till upprättelse	8
En jämlik skola	10
Rätten till en god psykisk hälsa	12
Trygg och säker samhällsvård.....	14
Skydda barn från kriminalitet	16
Öka takten i klimatomställningen.....	18
Dags att öka investeringar för barns rättigheter globalt	20

Inledning

Behovet av att prioritera, investera i och säkra alla barns rättigheter såväl nationellt som globalt är enormt. Kriser, katastrofer och krig fortsätter att skörda liv och hota miljontals barns liv, utveckling och framtid. 35 miljoner barn befinner sig på flykt i världen. Klimatförändringarna påverkar över en miljard barns livsvillkor redan här och nu och de fasansfulla konsekvenserna av kriget i Ukraina för barn och unga kommer både Ukraina och övriga Europa att leva med för lång tid framöver. Dessutom har coronapandemin i mer än två år hållit världen i sitt grepp och dess negativa konsekvenser för barns levnadsvillkor, inte minst de redan mest utsatta, fortsätter och är påtagliga. Utbildningsnivåerna sjunker på grund av omfattande skolstängningar, barnarbetet ökar för första gången på 20 år och ytterligare tio miljoner fler flickor riskerar att tvingas in i barnäktenskap.

Även Sverige står inför stora utmaningar rörande barn och unga. Ojämlikheten ökar mer i Sverige än i jämförbara länder. Den psykiska ohälsan ökar. Nästan var fjärde elev i våra socioekonomiskt utsatta områden går ut grundskolan utan gymnasiebehörighet och vi har barn och unga som allt tidigare blir indragna i kriminalitet. Många barn får inte sina behov och rättigheter tillgodosedda, som rätten till delaktighet, utbildning, en god fysisk och psykisk hälsa samt rätten till skydd från våld. Sverige måste vända denna utveckling och växla upp arbetet så att alla barn kan nå sin fulla potential. Sverige har möjlighet

att göra det. Sverige är i många avseenden ett föregångsland vad gäller barns rättigheter både nationellt och globalt. Vi har kompetensen, resurserna och barnkonventionen som lag. Sverige har också ett aktivt civilsamhälle och engagerade barn och unga som vill bidra och delta.

I september är det val i Sverige och en möjlighet att stärka och lyfta barn och ungas behov och rättigheter. UNICEF Sverige har tagit fram detta valmanifest för att bidra med ett barnrättsperspektiv till våra folkvalda politiker och lyfta fram ett antal förslag med bäring på barn och ungas rättigheter. De sakfrågor vi valt att fokusera på i detta manifest är högt prioriterade på den politiska dagordningen. Det är även frågor som engagerar många barn och unga själva.

Även om barn och unga inte har rösträtt så har de rätt att göra sina röster hörda och involveras i beslut som rör dem. Barns rätt till delaktighet är en av de fyra grundprinciperna i barnkonventionen och vi hoppas att detta val, det första sedan barnkonventionen blev lag i Sverige, ska bli ett val för barn och ungas rättigheter. Ett val där barn och unga känner sig delaktiga, blir lyssnade på och kan påverka. Inte minst som konsekvenserna av de beslut vi fattar om till exempel resurser till skolan, psykisk hälsa eller i klimatpolitiken får stora konsekvenser för barn och unga både här och nu och i framtiden.

Så tar vi oss an utmaningarna och skapar möjligheter för barn och unga

För att kunna möta de utmaningar vi står inför och skapa en positiv förändring för barn och unga ser vi följande tre övergripande principer som särskilt viktiga att följa lokalt, nationellt och globalt.

Involvera

Vi måste lyssna på och involvera barn och unga i beslut som rör dem. Barn och ungas rätt till delaktighet är avgörande för att vi ska kunna fatta väl underbyggda och hållbara beslut både i det individuella fallet, vad gäller till exempel att kunna bedöma barnets bästa, samt för att kunna analysera konsekvenserna för barn och unga av de (politiska) beslut som fattas.

Integrera

Vi måste integrera ett barnrättsperspektiv inom alla politikområden och beslut som rör barn och säkerställa systematiska barnkonsekvensanalyser. Detta gäller både i utarbetande av förslag, lagstiftning, styrning och resurssättning. Att integrera barns rättigheter och behov är även en fundamental del i att skapa en hållbar utveckling lokalt, nationellt och globalt.

Investera

Vi måste investera och resurssätta utifrån barn och ungas behov med fokus på förebyggande insatser, inte minst i skolan, elevhälsan, socialtjänsten och i kontakten med familjer och vårdnadshavare. Särskild barnbudgetering bör användas, på samma sätt som för jämställdhet, för att vi ska kunna följa upp och främja en effektiv resurssättning.

UNICEF Sveriges förslag

- Säkerställ barn och ungas rätt till inflytande och delaktighet i alla beslut som rör dem.
- Inför särskild barnbudgetering i statens, kommuners och regioners budgetar för att sätta barns rättigheter och behov i centrum.
- Inrätta ett barnrättspolitiskt råd med forskare och praktiker som är rådgivande inom alla politikområden.

Barns rätt till upprättelse

Barnkonventionen är tillsammans med de globala målen för hållbar utveckling utgångspunkten för allt vårt arbete. Barnkonventionen är ett rättsligt bindande dokument som antogs 1989 och som slår fast att alla barn har egna mänskliga rättigheter. Sverige antog barnkonventionen 1990 och sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag.

Barnkonventionen har tre tilläggsprotokoll, som handlar om barn i väpnade konflikter (TP1), handel med barn, barnprostitution och barnpornografi (TP2) och barns klagorätt (TP3). Sverige har anslutit sig till de två förstnämnda. Det tredje tilläggsprotokollet om en internationell klagomekanism gör det möjligt för barn och deras ombud att föra fram klagomål till FN:s barnrättskommitté mot länder som inte fullt ut uppfyllt kraven i barnkonventionen. Protokollet syftar även till att sätta press på länderna att tillgodose barns rätt att få sina rättigheter prövade nationellt. Sverige har ännu inte anslutit sig till det

protokollet, vilket innebär att barn i Sverige inte har möjlighet att vända sig till FNs barnrättskommitté när deras rättigheter kränkts. Barnombudsmannen är därmed den enda ombudsman i Sverige som inte har mandat att ta emot enskilda klagomål från sin målgrupp, barn.

Sverige ses ofta som ett föregångsland vad gäller barns rättigheter. För många barn är Sverige ett bra land att växa upp i. Men även i vårt land utsätts barn för kränkningar. Det handlar om placerade barn som flyttats runt på olika familjehem och HVB (hem för vård och boende) och som i värsta fall utsätts för övergrepp, barn på SiS-hem som får

otillräckligt stöd och barn som tvingas till umgänge med en våldsutövande förälder och far illa i vårdnadstvister. För dessa barn är klagorätten mycket viktig. I ett demokratiskt samhälle är det dessutom en grundläggande mänsklig rättighet att få sin sak prövad och få möjlighet till upprättelse när ens rättigheter kränkts. UNICEF Sverige anser att det är hög tid att Sverige ansluter sig till detta protokoll och ser över barns möjligheter att framföra klagomål lokalt, nationellt och globalt. Då vi valt att stärka barns rättigheter genom att göra barnkonventionen till svensk lag bör vi gå hela vägen och även ge barn möjlighet att utkräva sina rättigheter när de kränks.

UNICEF Sveriges förslag

- Sverige bör ansluta sig till det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om en individuell klagorätt för barn.
- Utvidga Barnombudsmannens mandat så att de kan ta emot individuella klagomål från barn på nationell nivå.
- Inför lokala instanser på kommunal nivå dit barn kan vända sig när deras rättigheter kränkts.

En jämlik skola

Sverige har höga ambitioner om en skola som ska ge alla barn tillgång till utbildning av god kvalitet, oavsett var i landet du bor. De senaste decennierna har dock likvärdigheten i den svenska skolan minskat och skillnaderna mellan skolors resultat har ökat. Föräldrars utbildningsbakgrund spelar en allt större roll för hur det går i skolan. Barn till föräldrar med hög utbildning tenderar att prestera bättre i skolan än barn till föräldrar med låg utbildning.

Det är oacceptabelt att bostadsort, föräldrars utbildningsnivå och vilken skola man går i har så stor betydelse för förutsättningarna för ett barn att klara sin skolgång. Nästan var fjärde elev i socioekonomiskt utsatta områden saknar gymnasiebehörighet. Skolans kompensatoriska uppdrag tycks allt svårare att efterleva i praktiken. Det är inte minst allvarligt för barn som lever i socioekonomisk utsatthet eller under andra utsatta levnadsvillkor. En likvärdig skola spelar en avgörande roll när det gäller att säkra barns rätt till jämlika uppväxtvillkor och rätten till utbildning enligt barnkonventionen. En likvärdig

utbildning av god kvalitet är också avgörande för barns framtidsutsikter och möjligheter att delta i samhället.

UNICEF Sverige delar flera av de slutsatser som framkom i slutbetänkandet av utredningen om en mer likvärdig skola (2020). Däribland att det finns behov av ett mer enhetligt regelverk för skolan för att möjliggöra uppföljning av likvärdigheten på nationell, regional och lokal nivå. Att kunna följa utvecklingen och göra jämförelser är grundläggande för att veta att rätt insatser görs. Vi måste säkerställa att alla barn klarar av sin skolgång och ge det stöd som krävs för att varje barn ska ha möjlighet till det. I skolan ska barn få lära sig om sina rättigheter utifrån barnkonventionen och få den livskunskap som krävs för att kunna delta i samhället på ett meningsfullt sätt. Riktade insatser och resurser krävs för att undvika att barn ställs utanför arbetsmarknaden och samhället redan som femtonåringar. En fungerande skolgång är dessutom en viktig skyddsfaktor mot psykisk ohälsa, vilket gör det än viktigare att fler barn går ut grundskolan med godkända betyg.

UNICEF Sveriges förslag

- Stärk det statliga ansvaret för skolan, för att nå ökad jämlikhet, uppföljning och transparens.
- Inför enhetlig lagstiftning med samma krav på kvalitet, insyn och uppföljning för såväl kommunala som fristående skolor.
- Inför nationella riktlinjer som förtydligar skolans kompensatoriska ansvar och skärper samverkanskravet mellan myndigheter när det gäller insatser för barn som riskerar att gå ut grundskolan utan fullständiga betyg.

Rätten till en god psykisk hälsa

Sverige är ett av de länder i världen där den psykiska ohälsan har ökat mest under de senaste decennierna. Själv mord är den vanligaste dödsorsaken bland unga i åldern 15-24 år. Sedan 1990-talet har självmord bland unga ökat med nästan en procent årligen. Hälften av all psykisk ohälsa bryter ut före 14 års ålder.

Enligt uppgifter från UNICEF (2021) uppgav 13 procent av barn och unga i världen att de känner ökad psykisk ohälsa. I rapporten; *Lyssna vi har något att säga* som UNICEF Sverige tog fram i samarbete med Karolinska Institutet framkommer att många barn och unga i Sverige upplever en hög stress kring att vara "lyckad" på sociala medier och i verkliga livet. Barn uttrycker oro för att inte passa in, ökad press i skolan och en stress för att inte leva upp till egna och föräldrarnas förväntningar. Många barn beskriver att de har svårt att tala om sin psykiska ohälsa. Stigmat kring psykisk ohälsa är särskilt stort i socioekonomiskt svaga grupper. I utsatta områden är framför allt pojkar oroliga för att dras in i kriminalitet och droghandel. Det är uppenbart

att vi måste bryta stigmat, främja förståelsen och ta barn och ungas erfarenheter på allvar.

I den komplexa värld vi lever i är ett tydligt och stabilt stöd från vuxenvärlden mycket viktigt. I ovan nämnda rapport från UNICEF angav många barn och unga att föräldrar behöver bli mer medvetna om hur deras agerande påverkar barnen. Barnen uttrycker också en önskan om ett större ansvarstagande från såväl föräldrar som skola vad gäller deras mående. Att samordna samhällets resurser, för att alla barn ska få bästa möjliga förutsättningar att utvecklas, är inte bara en fråga om barns rättigheter och genomförande av hälsomålet i Agenda 2030. Det är också en god samhällsekonomisk investering. Psykisk ohälsa är inte enbart en vårdfråga, men när vård behövs måste resurser tillsättas och samarbete måste till mellan hälso- och sjukvården, socialtjänsten samt skolan och dess elevhälsa.

Vi behöver också främja barn och ungas fysiska hälsa då vi vet att god fysisk hälsa har positiv påverkan på den psykiska hälsan.

UNICEF Sveriges förslag:

- Inför psykisk hälsa som obligatoriskt ämne i skolan.
- Stärk elevhälsan och förbättra samordningen mellan berörda aktörer såsom BUP, elevhälsan och primärvården för att främja en sammanhållen vårdkedja med barnets behov i centrum.
- Öka investeringar i forskning kring barns mående för att förbättra möjligheter till stöd och riktade insatser.

Trygg och säker samhällsvård

En av samhällets viktigaste uppgifter är att säkra en god omsorg för de barn vars föräldrar, av olika anledningar, inte klarar av att själva ta hand om sina barn. 2015 presenterade UNICEF Sverige rapporten *Barn i samhällets vård*. Där framkom att kunskapen om den vård och behandling som ges till barn som omhändertagits av samhället är bristfällig samt att de insatser som ges sällan utvärderas. Under de

år som gått sedan rapporten presenterades har vi kunnat ta del av ett antal djupt upprörande fall där barn som omhändertagits av samhället varit mycket illa, som exempelvis treåriga Esmeralda, kallad Lilla hjärtat, som avled efter att hon flyttats från sitt familjehem till sina biologiska föräldrar eller den fyraåriga flicka som levt i sju olika familjehem och dessutom utsatts för svält. Dessa och övriga fall med utsatta

barn väcker många frågor som i grunden rör samhällets syn på barn.

Vi har i Sverige en mycket stark föräldrarätt. I allt för många fall har det fattats beslut om barns situation utifrån föräldrars rättigheter, snarare än utifrån vad som är bäst för barnet. Glädjande nog har det under senare år skett en politisk förändring med tydligare krav från flera riksdagspartier om att barnets rätt att få komma till tals och barnets bästa-principen ska väga tyngre i beslut som rör barn. Men mer behöver göras.

Socialtjänsten är samhällets yttersta skyddsnät för barn i utsatta livssituationer. Socialtjänstlagstiftningen är sedan ett antal år under bearbetning. Vi förväntar oss att lagen kommer att genomsyras

av ett tydligt barnrättsperspektiv, där principen om barnets bästa ska få en mer avgörande betydelse vid beslut som rör barn. Det är uppenbart att Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), Socialtjänstlagen (SoL) och föräldrabalken måste reformeras utifrån ett barnrättsligt perspektiv med utgångspunkt i barnkonventionen. Kontrollen av och stödet till familjehemmen måste också förbättras. Pandemin har försvårat utsatta barns situation då socialtjänsten inte kunnat göra hembesök. För att ytterligare stärka placerade barns rättigheter vill vi att ett system med ett särskilt barnombud införs. Detta för att barnet ska få rätt till korrekt information och få vara delaktiga i processen kring vad som beslutas för dem samt förstå att socialtjänsten finns och att de har rätt till hjälp och stöd.

UNICEF Sveriges förslag

- Kvalitetssäkra vården av placerade barn genom att använda evidensbaserade och utvärderade metoder.
- Inför en rätt till ett särskilt barnombud, så att barnets rätt till delaktighet säkras i kontakten med socialtjänsten.
- Inför ett nationellt register för familjehem för att säkra kvaliteten i placeringsformen.

Skydda barn från kriminalitet

Barn och unga som utnyttjas i kriminalitet är en djupt tragisk och mycket oroande utveckling i Sverige. I vissa fall är barn såväl förövare som offer och behöver olika typer av stöd och insatser, som i de ökade antalet ungdomsrån. Det krävs både långsiktiga förebyggande åtgärder och insatser här och nu. Det brottsaktiva barnet behöver utredas för att kunna få stöd för en återanpassning till samhället. Den vård som bedrivs på HVB- och SiS-hem är otillräcklig. Barn som blivit utsatta för brott behöver se att samhället reagerar och agerar mot den misstänkte, så att deras tillit till rätts-samhället inte skadas. Samhället har ett ansvar att skydda barn från kriminalitet. En avgörande faktor är att fler barn går ut grundskolan med godkända betyg. En misslyckad skolgång leder till utanförskap, vilket riskerar att bli en "perfekt" rekryteringsbas för gängen.

I debatten kring denna komplexa fråga kan det vara ett stöd att utgå från barnkonventionen. Barnkonventionen säger

att barn som begår brott har rätt till rehabilitering och återanpassning till samhället. Barnkonventionen utgör inte något hinder för att förhöra barn eller för polisen att utreda brott. Men barnkonventionen är tydlig med att barn måste mötas på ett barnanpassat sätt. Det behövs lagstiftning och särskilt anpassade myndigheter och institutioner för barn som misstänks, åtalas för eller befunnits skyldiga till brott, för att säkerställa rehabilitering och återanpassning.

För att kunna hjälpa de barn och unga som dragits in i kriminalitet är socialtjänstens befogenheter avgörande. Med nuvarande lagstiftning bygger socialtjänstens insatser i hög utsträckning på frivillighet, vilket i många avseenden är bra. Men med hänsyn till utvecklingen måste socialtjänsten få såväl utökade resurser som ett bredare mandat för att kunna hjälpa de barn vars föräldrar säger nej till insatser och de föräldrar som vänt sig till socialtjänsten för att de själva inte längre klarar att stödja sitt barn.

UNICEF Sveriges förslag:

- Upphäv sekretessen och tydliggör ansvarsfördelningen mellan berörda aktörer som skola, socialtjänst och rättsvårdande myndigheter, så att de kan arbeta effektivt för att stödja barn som riskerar att begå eller har begått brott och få dem att lämna kriminaliteten.
- Inför ett sk. "mellantvång" i svensk lagstiftning, för att minska glappet mellan frivillighet och tvång inom socialtjänstens arbete. Skyddsåtgärder för barn måste kunna sättas in även om föräldrar säger nej.
- Utöka socialtjänstens resurser och ge dem ett uttalat brottsförebyggande uppdrag för att mer effektivt kunna stödja barn och unga i kriminalitet.

Öka takten i klimatomställningen

En av de frågor som engagerar barn och unga allra mest, såväl i Sverige som i övriga världen, är klimatförändringarna. Ungefär hälften av alla barn bor i de mest utsatta områdena i världen. De saknar tillgång till rent vatten, sanitet och sjukvård. Klimatförändringarna riskerar att omkullkasta barns rätt till liv,

hälsa och möjligheter att utvecklas. Därmed är klimatförändringarna en kris för barns rättigheter.

UNICEF tog 2021 fram en rapport med ett globalt index som mäter riskerna med klimatförändringarna utifrån ett barnrättsperspektiv. Uppgifterna visar att

nästan varje barn på jorden, nästa två miljarder barn, drabbas av klimatrelaterade konsekvenser genom exempelvis luftföroreningar, värmeböljor och vattenbrist. Barn är också fysiskt mer sårbara för att drabbas av klimatförändringarnas effekter än vuxna, då deras kroppar är känsligare för undernäring och infektioner, vilket ofta ökar vid naturkatastrofer.

Även om vi i Sverige är relativt förskonade från klimatförändringarnas konsekvenser så vet vi att många barn och unga i vårt land känner en stark oro och oron påverkar deras psykiska hälsa. En ökad risk för skyfall, vattenbrist och

värmeböljor är ett faktum även för oss. En undersökning beställd av organisationen Våra barns klimat visar att oron för klimatet hos barn och unga minskat något sedan förra året, men att enbart hälften av 12 till 18-åringar känner hopp om att vi kommer att lösa jordens miljö- och klimatproblem på ett bra sätt. Vi vuxna måste ta vårt ansvar och genom praktisk handling visa att klimatförändringar kan mildras genom politiska insatser som är verkningfulla. Och genom att visa att de ungas engagemang behövs för att vi tillsammans ska komma fram till långsiktiga lösningar och skapa ett bättre och mer hållbart samhälle för alla.

UNICEF Sveriges krav:

- Möjliggör för barn och unga att vara delaktiga i klimatomställningen genom att de bjuds in till formellt och reellt deltagande i processer och beslut på nationell, regional och kommunal nivå.
- Öka takten i omställningen för att uppnå Parisavtalets mål och Agenda 2030, vilket innebär minst 10-12 procents utsläppsminskningar per år. Detta är särskilt viktigt för länder med höga utsläpp så som Sverige.
- Öka det svenska finansiella stödet till klimatanpassning i låginkomstländer, i form av additionellt bistånd.

Dags att öka investeringar för barns rättigheter globalt

Vi står inför en global barnrättskris dels på grund av coronapandemin och dels på grund av de konflikter och humanitära katastrofer som pågår, även i vår omedelbara närhet. Att i det här läget kraftigt minska biståndet med nära 20 procent till världens allra fattigaste, för att finansiera omhändertagandet av ukrainska flyktingar på hemmaplan, är kontraproduktivt och kortsiktigt. Även om det

formellt sett är lagligt att ta en del från internationellt utvecklingsbistånd till inhemskt flyktingmottagande enligt Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) så är det ett svek mot dagens barn och kommande generationer. Behoven av att investera i stöd, skydd och insatser för barn och unga har aldrig varit större. Samtidigt måste vi än tydligare säkerställa att biståndet integrerar och följer upp investeringar som riktas till barn och unga. Vi måste arbeta såväl kortsiktigt som långsiktigt, givet de många konflikter och krig som råder runt om i världen.

Under de senaste decennierna har många låg- och medelinkomstländer gjort enastående framsteg i att minska barnadödligheten, gett fler barn utbildning, minska skadliga sedvänjor och sett till att fler människor har tillgång till rent vatten. Här har det internationella utvecklings-samarbetet spelat en viktig roll i att bidra med kunskap, resurser och ansvarsutkrävande mot makthavare för att uppfylla

människors rättigheter. Men coronapandemin och pågående konflikter har bromsat mycket av denna utveckling. Många barn har förlorat över två år av skolundervisning, barnarbete ökar för första gången på 20 år och tio miljoner fler flickor riskerar att tvingas in i barnäktenskap som en följd av ökad fattigdom. Klimatkrisen är mer akut än någonsin och kräver internationellt samarbete. Vikten av ett högt och effektivt bistånd har mot bakgrund av detta aldrig varit större. Liksom vikten att stödja FN och de multilaterala samarbetet då FN ofta är ensam global aktör i de mest utsatta regionerna.

Konsekvensen av svaga hälsovårdssystem har blivit tydlig under pandemin, bland annat genom den bristande kapaciteten att hantera coronapandemin och de avbrutna rutinvaccinationerna för barn. Bara under 2020 gick mer än 23 miljoner barn miste om livsviktiga vacciner. Därför krävs det att vi bygger upp hållbara hälsosystem med fokus på primärvård. Vi måste fokusera mer på de ca tio miljoner barn som inte nås av några vacciner alls, de som kallas zero dose children. Den del av det svenska biståndet som öronmärks till att stärka de livsviktiga systemen för hälsa och utbildning bör därför öka.

UNICEF Sveriges förslag

- Bibehåll enprocentsmålet och säkerställ att det går till utvecklingssamarbete där FN och det multilaterala systemet spelar en avgörande roll.
- Säkerställ ett förbättrat system inom ramen för biståndet för grundläggande hälsovård som nutrition och vaccinationer samt kraftfulla investeringar i utbildning.
- Stärk barn och ungas rättigheter i svensk bistånd. Detta ska tydligt synas i specifika insatser, resultatstrategier och avsatt budget.

FOTOKREDITERING**Omslag**

© UNICEF/Nesbitt

Sida 14

© UNICEF/Frank Aschberg

Sida 8

© UNICEF/Elwyn-Jones

Sida 17

© UNICEF/Frank Aschberg

Sida 11

© UNICEF/Melker Dahlstrand

Sida 18

© UNICEF/Rich

Sida 13

© UNICEF/Melker Dahlstrand

Sida 20

© UNICEF

UNICEF Sverige
Box 8161
104 20 Stockholm
Telefon 08-692 25 00
unicef.se

unicef

för alla barn